

EELK Usuteaduse Instituudi pastoraalseminari sisseastumiseksami *pro venia concionandi* 1. osa: suur kirjalik teoloogiaeksam

Teoloogiline essee

2021. aasta essee teema avaldatakse UI kodulehel pastoraalseminari sisseastumisinfo rubriigis 1. juulil.

Vormistus: Times New Roman 12, reavahe 1,5; akadeemiliselt korrektne vormistus (pööra tähelepanu õigekeele, stiili, tsiteerimise-viitamise korrektsusele); maht vähemalt 4 lk, mitte rohkem kui 5 lk. Essee tuleb esitada koos kandideerimismaterjalidega.

Soovituslik kirjandus suureks kirjalikuks teoloogiaeksamiks valmistumiseks

Kirjandus ei ole mõeldud asendada teoloogiastuudiumi, vaid on toeks eksamiks kordamisel ja häälestumisel. Kirjanduse nimekirjad on koostanud vastavate distsipliinide õppejõud. Eesmärk ei ole, et eksamile tulija peaks töötama kõigis distsipliinides läbi kõik nimetatud kirjanduse. Pigem on kirjandus mõeldud abiks, et pastoraalseminari kandideerija leiaks vajadusel tuge just neis valdkondades, milles tunneb end ebakindlamalt.

Teoloogilise essee ja kirjaliku eksamiga seotud küsimustega ühenduses võib pöörduda suure kirjaliku teoloogiaeksami koordinaatori õp prof dr Thomas-Andreas Pöderi poole (thomas-andreas.poder@eelk.ee).

0. Heast teoloogiaharidusest, k.a. teoloogia jaotumisest ja ühtsusest üldisemalt
„Väljaõpe ordinatsiooniga seotud ametiks Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas“ (EKOE, 2012). – Kirik & Teoloogia nr 146–147/ 26.9.–3.10.2014. Dokumendi leiab ühte faili koondatud tervikuna EELK kodulehelt [siit](#) (rubriik „Välissuhted ja oikumeenia“; alarubriik „Raamatukogu“). Ca 20 lk.

I. Võrdlev usundilugu

John Bowker, *Cambridge'i illustreeritud religioonide ajalugu*, [Tallinn:] Pegasus, 2005.

II. Vana Testamendi teadus

Eksamiks ettevalmistamiseks kasutatav minimaalne materjal (kokku ca 250 lk) on mõeldud VT kriitilise ja loova lugemise eelduseks. Köhleri raamatus tuleb keskenduda VT teoloogilistele põhiteemadele ja neid toetavatele tekstidele, Levini raamatus VT ajaloolisele dimensioonile, Nõmmiku artiklites sellele, kuidas VT-d üldse lugeda, mõtlemis- ja kirjutamisviisi mõista. Lisalugemiseks mõeldud artiklid aitavad mõista tugevasti muutunud arusaama Pentateuhi tekkimisest, VT mütolooilist tausta ja pöördumisteoloogiat kui olulist VT ja UT ühenduslüli.

- L. Köhler, *Vana Testamendi teoloogia*. Tartu: Greif, 1995. Jumala, ajaloo, ilmutuse, Jumala töotuste, lepingu, seaduse, inimese, patu, lepituse ja andestuse teemad lk 17–34; 35–48; 56–64; 66–83; 89–105; 147–168.
- C. Levin, *Vana Testament*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2013. NB! Jälgida m.h, kuidas on võrreldes Köhleri raamatuga muutunud arusaam Pentateuhi kihistustest! Vt allpool ka lisalugemist Pentateuhi.
- U. Nõmmik, „Vana Testamendi mõistmise eeldusi“ raamatust *Minu Issand ja minu Jumal!* Pühendusteos Dr. theol. Toomas Pauli 70 sünnipäevaks. Tallinn: EELK UI, 2009. Vana Testamendi hermeneutika ja UT ning VT seostamise teemad.
- U. Nõmmik, „Vanaheebrea luule poeetika, juhatuseks“ ajakirjas [Methis. Studia humaniora Estonica, 13 \(16/2015\)](#), 8–26.

Täiendavalt

- U. Nõmmik, „Pentateuhi ajaloolis-kriitilise uurimise seisust“ ajakirjas [Usuteaduslik Ajakiri, 57 \(1/2018\)](#), 3–24.
- U. Nõmmik, „Piibel ja müüt, tõlge ja tõlgendus“ aastaraamatus [Idakiri: Eesti Akadeemilise Orientaalseltsi aastaraamat 2013](#), 19–33.
- U. Nõmmik, „Manasse palve kui pöördumise (metanoia) idee esindustekst“ ajakirjas [Usuteaduslik Ajakiri, 75 \(2/2019\)](#), 3–24.

III. Uue Testamendi teadus

Eksamiks ettevalmistamiseks kasutatav minimaalne soovitatav materjal mahub 300 lk piiresse ega ole lihtsalt läbi lugemiseks, vaid loovaks struktureerivaks analüütiliseks lugemiseks. Soovitatav on teha endale märkmete ja seoste kaart koos põhjendavate kirjakohtadega, mis soodustab omandamist. Tähelepanu on vaja pöörata UT teoloogia põhimõisteid esitavatele alapeatükkidele ja nende omavahelistele seostele, sidudes neid otseselt Piibliga. See tähendab teisiti öelduna UT teoloogiliste põhiteemade selge esitamise ja põhjendamise oskust Piibli näidete alusel. Ettevalmistumiseks on vajalik seega piiblitundmist teravdada nii, et mõteldakse, kuidas toetada põhilisi UT teoloogia alaseid väiteid Piibliga.

- E. Lohse, *Uue Testamendi teoloogia põhijooni*. Tartu: Greif, 1994. Jeesuse kuulutuse, Jeesuse tiitlite (sh enesenimetused), Seaduse (Toora), Jumala tahte, Jumala rahva teemad, lk 3-46; sünoptiliste evangeeliumide teoloogia, lk 113-126; johanneslik teoloogia, lk 127-144.
- R. Tasmuth, „Olustik, milles elas Jeesus ja sündis kristlus“, *EELK Usuteaduse Instituut 70*. EELK UI toimetised XXIV, Tallinn 2017, lk 118-144.
- F.F. Bruce, *Paulus*. EELK UI õppekirjandus 5, Tallinn: EELK UI, 2010. Ülendatud Kristus, lk 90-99; Seadus, inimene Seaduse all, liha ja Vaimu teemad, lk 151-169; ristimine ja armulaud, lk 225-229; tulevane elu, lk 241-252.
- R. Tasmuth, „Pauluse nägemus Kristuse kogudusest“, *Kultuurisillad Läänemere-äärses kultuuriruumis*, koost. Saard, Riho. EELK UI toimetised XXI. Tallinn: EELK UI, 2011. Pauluse eklesioloogia artikkel tervikuna.
- R. Tasmuth, *Sissejuhatus Uude Testamenti*. EELK UI õppematerjal. Tallinn 2018. Rõhutatult Heebrea kirja ja apokalüptika ning Ilmutusraamatu teemad, lk 59-65.
- R. Tasmuth, „Vanast Testamendist kristliku kuulutuse alusena“, teoses: *Minu Issand ja minu Jumal!* Pühendusteos Dr. theol. Toomas Pauli 70 sünnipäevaks, koost. Lahe, Jaan; Pädam, Tiit. Tallinn: EELK UI, 2009. Hermeneutika kui distsipliin üldiselt. Vana Testamendi ja UT seostamise teemad.

IV. Kirikulugu

- Toomas Jürgestein, Riina Ruut, Tiina-Erika Friedenthal. *Kiriku ajalugu ja tänapäev* (Tallinn: Koolibri, 1999).
- Carl Andresen, Adolf Martin Ritter. *Kristluse ajalugu I/1, Vana aeg* (Tartu, 1998).
- Carl Andresen, Adolf Martin Ritter. *Kristluse ajalugu I/2, Varakeskaeg – kõrgkeskaeg* (Tartu, 2000).
- Olaf Sild, Vello Salo. *Lühike Eesti kirikulugu* (Tartu, 1995).
- *Eesti kiriku- ja religioonilugu: õpik kõrgkoolidele*. Toim. Riho Altnurme (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2018)
- USUS.01.039/Eesti kirikulugu (korraldaja Riho Altnurme) – [14 videoloengut](#) (2013).

V. Süstemaatiline teoloogia (ST)

Iseeseisev töö soovitusliku kirjandusega ei asenda ST õpinguid mitmeaastase teoloogiastuudiumi vältel, kuid on toeks suure kirjaliku teoloogiaeksami ST osaeksamiks kordamisel ja häälestumisel. Soovituslik kirjandus jaguneb esmaseks ja täiendavaks. Esmast kirjandust on kokku ca 255 lk (sellest ca 175 lk eesti ja ca 80 lk kas inglise või saksa keeles).

V.1. Orienteeriv süstemaatiline ülevaade (kokku ca 80 lk):

Süstemaatilise teoloogia vaatepunktist käsitletud 7 märksõna kaalukaimast keskmise suurusega teoloogiaentsüklopeediast *Religion in Past and Present. Encyclopedia of Theology and Religion*, Ed. By H. D. Betz, D. S. Browning, B. Janowski, E. Jüngel, Leiden, Boston: Brill, Vol. I-XIV, 2007-2013. – Eksamiks ettevalmistumiseks vajavad ja väärivad nimetatud artiklid põhjalikku läbimõlemist, mitte üksnes põgusat pilguheitu. Teos on inglise keeles olemas EELK UI raamatukogus ja saksa keeles nii UI kui TÜ raamatukogus. Kandidaatidel on ingliskeelsed artiklid võimalik saada isiklikuks tarbeks koondatult ja digitaliseeritult aadressilt: liina.sander@eelk.ee.

- *Christianity*. – IV. Systematic Theology, RPP Vol. 2 (2007), 592–602.
- *Confession (of Faith)*. – IV. Systematics, RPP Vol. 3 (2007), 381–384.
- *Doctrine*. – II. Systematic Theology, RPP Vol. 4 (2008), 128–131.
- *Dogmatics*. – I. History. – II. Systematics, RPP Vol. 4 (2008), 141–151.
- *Ethics*. – I. Concept and Scope; IV. As a Theological Discipline; V. As a Philosophical Discipline, RPP Vol. 4 (2008), 577–579; 586–594; 594–598.
- *Justification*. – IV. Dogmatics, RPP Vol 7 (2010), 124–127.
- *God*. – V. Dogmatics. – 1. Historical survey. – 2. Systematic theology. – 3. Science, RPP Vol. 5 (2009), 471–476.

V.2. Valik luterliku reformatsiooni põhitekste (kokku ca 175 lk):

- Martin Luther, „Heidelbergi väitlus“ (1518). – M. Luther, *Valitud tööd*, koost. Urmas Petti, Avatud Eesti raamat, Ilmamaa: Tartu, 2012, 25–50.
- Martin Luther, „Traktaat kristlase vabadusest“ (1520). – *Valitud tööd*, 310–349.
- Martin Luther, „Usutunnistus“ (1528). – *Kirik & Teoloogia*, nr [272/ 24.2.2017](#).
- Martin Luther, „Väike Katekismus“ (1529). – *Luterlikud Usutunnistuskirjad*. EELK Usuteaduse Instituudi õppekirjandus 11, SA Ajaleht Eesti Kirik, EELK Usuteaduse Instituut, 2014, 208–225.

- Martin Luther, „Suur Katekismus“ (1529). – *Luterlikud Usutunnistuskirjad*, 226–296.
- „Augsburgi Usutunnistus“ (1530). – *Luterlikud Usutunnistuskirjad*, 26–48.

Täiendav soovituslik kirjandus:

Teoloogia avatuna läbi õigeksmõistuõpetuse:

- Eberhard Jüngel, *Justification. The Heart of the Christian Faith. A Theological Study with an Ecumenical Purpose*, London, New Delhy, New York, Sidney: Bloomsbury T&T Clark, 2014 (2001, 2006). (Olemas nii inglise kui saksa keeles EELK UI ja TÜ raamatukogudes.)
- Thomas-Andreas Pöder, [Usukultuur evangeelses luterlikus vaatevinklis. Teoloogilise mõtte uurimusi ja arendusi](#), EELK UI toimetised 25 / Süstemaatilise ja oikumeenilise teoloogia foorum 1, Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut. Eriti peatükid 1–2, 5–9 ja 17–20.
- Wilfried Härle, „[Õigeksmõist täna](#)“, tlk. A. Burghardt, raamatus: *Reformatsioon 500. Vaimsus, kultuurimõjud, perspektiivid*, koost. Tasmuth, R., Burghardt, A., Pöder, T.-A., EELK UI toimetised 25, lk 235–246.
- Eberhard Jüngel, „Inimlik inimene. Isiku ja tema tegude reformatoorse eristuse tähendus uusaegse inimese enesemõistmisele“, tlk. T.-A. Pöder, *Uuema evangeelse teoloogia põhitekstid*, koost. W. Härle, T.-A. Pöder, Avatud Eesti raamat, Tartu: Ilmamaa, 2013, lk 709–721.

EELK jaoks olulised oikumeenilised kirikuosaduslikud põhidokumendid:

- „Euroopa reformatoorsete kirikute konkordia“ e. Leuenbergi Konkordia (1973), tlk. K. E. Pöder. – *Uuema evangeelse teoloogia põhitekstid*, koost. W. Härle, T.-A. Pöder, Avatud Eesti raamat, lk 597–607.
- „Jeesuse Kristuse kirik. Reformatoorne panus oikumeenilisse dialoogi kirikliku ühtsuse üle“, Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas õpetuskõneluse tulemus (1994), tlk. K. Lääs. – *Kirik & Teoloogia*, nr 233–234/27.5.–3.6.2016. Dokumendi leiab ühte faili koondatud tervikuna EELK kodulehelt [siit](#) (rubriik „Välissuhted ja oikumeenia“; alarubriik „Raamatukogu“), ca. 40 lk.
- *Porvoo ühisavaldus* (1992), Briti ja Iiri anglikaani kirikud ning Põhjamaade ja Balti luterlike kirikud, Tallinn: EELK konsistooriumi kirjastusosakond, 1996. – Mahukam ühisavaldus tipneb lühikese deklaratsiooniga, mille leiab ka EELK kodulehelt [siit](#) (rubriik „Välissuhted ja oikumeenia“; alarubriik „Lepingud ja deklaratsioonid“; lugeda on soovitatav kogu ühisavaldus.
- „[Luterliku Osaduse enesemõistmine. Uurimusdokument \(2015\)](#)“, Luterlik Maailmaliit. – *Reformatsioon 500. Vaimsus, kultuurimõjud, perspektiivid*, koost. Tasmuth, R., Burghardt, A., Pöder, T.-A., EELK UI toimetised 25, lk 266–282.

Uuema evangeelse teoloogialoo ülevaade põhitekstide sissejuhatuste najal:

- Wilfried Härle, „Tekstide sissejuhatused“. – *Uuema evangeelse teoloogia põhitekstid*, koost. W. Härle, T.-A. Pöder, Avatud Eesti Raamat, Tartu: Ilmamaa, 2013, 33–103.

VI. Praktiline teoloogia

- EELK KIRIKUSEADUSTIK – olemas EELK [kodulehel](#).
- Soom, Kaido (koost.). *Liturgika*. Tartu Ülikooli Kirjastus 2015.
- Leeritöö EELK-s materjalid olemas EELK [Intranetis](#).
- Lehtsaar, Tõnu, Soom, Kaido. (koost.). *Homileetika*. Tartu Ülikooli Kirjastus 2005.
- Lehtsaar, Tõnu. *Hingehoiu psühholoogia*. Logos 2016.